

Ukr. prot. 732
Dt. 14/6/2010

Handwritten signature

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E PUNËVE PUBLIKE DHE TRANSPORTIT
MINISTRI

MIRATOHEM
Handwritten signature of Sokol Olldashi

SOKOL OLLDASHI
MINISTRI I PUNËVE PUBLIKE DHE TRANSPORTIT

UDHËZIM

Nr. 11, datë 3.6.2010

Për
Software-ët në Sistemet e Menaxhimit të
Trafikut Ajror

Hyrje

Në zbatim të nenit 102, pika 4, të Kushtetutës, në zbatim të Ligjit 9658, datë 18.12.2006, "Për ratifikimin e Marrëveshjes Shumëpalëshe midis Komunitetit Evropian dhe Shteteve të tij Anëtare, Republikës së Shqipërisë, Bosnjes dhe Hercegovinës, Republikës së Bullgarisë, Republikës së Kroacisë, ish Republikës Jugosllave të Maqedonisë, Republikës së Islandës, Republikës së Malit të Zi, Mbretërisë së Norvegjisë, Rumanisë, Republikës së Serbisë dhe Misionit Administrativ të Përkohshëm të Kombeve të Bashkuara në Kosovë, mbi krijimin e një Zone të Përbashkët Evropiane të Aviacionit", në zbatim Ligjit Nr. 10040, datë 22.12.2008 "Kodi Ajror i Republikës së Shqipërisë", në zbatim të VKM Nr 401, datë 11.7.2007 "Për Miratimin e Kerkesave Rregullative të EUROCONTROL për Sigurinë në Aviacionin Civil Shqiptar" si dhe të Udhëzimeve : Nr. 18, 20, 21 dhe 22, datë 16.10.2008, të Ministrit të MPPT-se;

UDHËZOJ:

KAPITULLI I

1. Qëllimi

Qëllimi i këtij udhëzimi është përcaktimi i kriterëve dhe procedurave për implementimin dhe vënien në zbatim të KRRSE 6/ESARR 6 për "*Software-t në Sistemet në Menaxhimin e Trafikut Ajror*".

2. Organet zbatuese

- 2.1 Ngarkohet AAC, si organi i ngarkuar edhe me funksionet e Autoritetit Kombëtar Mbikqyres (AKM), të garantojë zbatimin e këtij Udhëzimi.
- 2.2 AAC do të mbikqyrë dhe do të garantojë zbatimin me përpikëri të rregullave të vendosura në këtë Udhëzim, nga Ofruesit e Shërbimeve të Navigimit Ajror.
- 2.3 Kërkesat e përgjithshme të këtij Udhëzimi do të zbatohen nga departamentet e percaktuara të Aviacionit Civil, ofruesit e shërbimeve të trafikut ajror dhe nga i gjithë personeli i shërbimit të menaxhimit të trafikut ajror (MTA), përgjegjës për detyrat, të cilat janë përcaktuar si të lidhura ngushtë me sigurinë.
- 2.4 Kërkesat do të zbatohen tek:
Departamentet e percaktuara të Aviacionit Civil, organizmat operative dhe individët e personelit, të cilët ofrojnë shërbime nëpërmjet pajisjeve të MTA të aprovuara për përdorim operacional.

3. Kërkesat e Sigurisë

3.1 Kërkesa të Përgjithshme

Autoriteti i Aviacionit Civil duhet të garantojë, përmes ushtrimit të auditimeve dhe proceseve rregullatore përkatëse, që organizmat dhe personeli përgjegjës për detyrat në lidhje me shërbimin e trafikut ajror, apo që mbulon fushën e shërbimeve të trafikut ajror, të cilat janë konsideruar të lidhura me sigurinë e trafikut ajror, ka zbatuar detyrat sic janë të përcaktuara në kete udhëzim.

3.2 Kërkesa të zbatuara nga AAC

AAC, është përgjegjëse që:

- a) të garantojë mbikqyrjen e përshtatshme dhe të mjaftueshme të rregullave të përcaktuara në kete udhëzim.
- b) të kryejë, pas hulumtimit përkatës mbi një terren të pranueshëm, veprimin rregullues përkatës në përputhje me specifikimet e këtij udhëzimi dhe me dispozitat e OSHNA.

3.3 Kërkesa të zbatueshme nga OSHNA.

Një OSHNA do të:

- a) garantojë implementimin e detyrave që i lindin atij në bazë të përcaktimeve të këtij udhëzimi;
- b) garantojë që, në lidhje me procedurat e përcaktuara nga ky udhëzim, të dhënat që ekzistojnë, janë dokumentuar nga OSHNA, dhe vihen në dispozicion, me kërkesë të AAC-së;
- c) garantojë që, nga një pikëpamje sigurie, metodat përkatëse të zgjedhura janë ato që duhen, për të garantuar plotësimin e dispozitave të zbatueshme të këtij Udhëzimi;

4. Përfundime

Në rastin e ekzistencës së rrethanave që bëjnë të pamundur zbatimin e kërkesave të (KRRSE/ESARR) 6, AAC do të bëjë vlerësimin e tyre dhe me pas do të publikojë zyrtarisht, një dokument përfundimtar, i cili do të garantojë një nivel ekuivalent sigurie.

5. Termat e përdorur

5.1 Termat dhe shkurtime të përdorura në kete udhëzim sqarohen në shtojcën A, bashkëlidhur këtij udhëzimi e cila është pjesë e tij dhe do të konsiderohen të detyrueshme.

KAPITULLI II

Software-ët në Sistemet e MTA

Me ane të këtij udhëzimi vendosen standardet dhe procedurat për zbatimin e programeve të sigurimit të sistemeve të sigurisë, të cilat garantojnë që rreziqet që lidhen me përdorimin e software-it lidhur sigurinë në Sistemet tokësorë të MTA , të reduktohen në një nivel të pranueshëm.

Ky Udhëzimi nuk përshkruan çdo lloj mjeti mbështetje të pajtueshmërisë për software-t. Ky është roli i standardeve të sigurimit të software-t. Prandaj është jashtë fushëveprimit të kësaj kërkesë të përcaktojë standardet specifike kombëtare ose ndërkombëtare të sigurimit standarteve të software-it

Qëllimi i kësaj kërkesë është të ofrojë për organet AKM dhe OSHTA një set kërkesash rregullatore të sigurisë të njësishe dhe të harmonizuara për përdorimin e software-ve në sistemet e MTA.

A. QËLLIMI

- i. Qëllimi i këtij Udhëzimi është që të ofrojë siguri për AKM dhe OSHTA nëpërmjet një grupi kërkesash rregullative të sigurisë të njëtrajtshme dhe të harmonizuar për përdorimin e software-ve në sistemet e MTA.
- ii. Kjo kërkesë rregullatore ka lidhje me sigurinë në software-t që përdoren nga OSHTA për trafikun ajror civil, në sistemet tokësore të MTA-se, duke përfshirë të gjitha ndryshimet operative (on-line) të software-ve (të tilla si (cutover / hot swapping).
- iii. Shtrirja e kësaj kërkesë rregullatore është e përcaktuar për përbërësit tokësor të MTA, dhe të shërbimeve mbështetës tokësorë , duke përfshirë sistemet KNS, nën kontrollin e menaxhmentit të OSHTA. Kjo kërkesë rregullatore, nuk mund të zbatohet, pa u ndryshuar dhe vlerësuar në mënyrë adekuate, për sistemet ajrore ose pjesë të hapësirës ajrore të sistemeve MTA.
- iv. Dispozitat e kësaj kërkesë rregullatore të sigurisë janë zhvilluar mbi bazën e një procesi *a priori* të vlerësimit efektiv të rrezikut dhe procesit të zbutjes të tij, që të zhvillohet në një nivel të duhur për të siguruar që i jepet vëmendje e duhur në të gjitha aspekteve të MTA duke përfshirë edhe funksionet e MTA që do të kryhet nga software-t.
- v. Kjo kërkesë rregullatore nuk përshkruan çdo lloj mjeti mbështetje të pajtueshmërisë së software-it. Ky është roli i standardeve të sigurimit të software-ve. Kjo, në përputhje me rrethanat, është jashtë fushëveprimit të kësaj kërkesë, që të nxjerrë standarte specifike kombëtare apo ndërkombëtare të sigurimit të software-it.

B. ARSYETIMI

- i. Vendimi 6/8/5 i SRC miraton përfshirjen e zhvillimit e një Kërkesë Rregullatore Sigurie të EUROCONTROL për sistemet e bazuar në software të MTA në programin e punës të SRC. Është vërejtur se nuk patur një të tillë për këtë fushë brenda standardeve dhe Praktikave të Rekomanduara të ICAO-s.
- ii. Udhëzimi Ministrit Nr. 20, datë 16/10/2008 “Përdorimi i sistemeve të menaxhimit të Sigurisë nga ofruesit e shërbimit MTA”, kërkon që sistemet e menaxhimit të sigurisë të përfshijnë vlerësimin e rrezikut dhe e zbutjes së tij për të garantuar se funksionet në sistemin e MTA janë vlerësuar për rëndësinë e tyre dhe se të gjitha funksionet e sistemit të MTA janë të klasifikuara sipas rreptësisë së tyre. Kjo gjithashtu kërkon sigurimin e zbutjen e përshtatshme të vlerësimit të rreziqeve, përsa i përket rëndësisë së ndryshimit të kryer
- iii. Udhëzimi Ministrit Nr 22, date 16/10/2008 “Vlerësimi i rrezikut dhe zbutja e tij në MTA” zgjeron Udhëzimi Ministrit Nr 20, date 16/10/2008 me kërkesat për Vlerësimin dhe Zbutjen e rrezikut, dhe siguron një proces gjithëpërfshirës në sistemin e MTA-se të kapaciteteve njerëzore, procedurave dhe pajisjeve (software dhe hardware) dhe ndërveprimet e tyre kur futet dhe/ose planifikohet një ndryshim në Sistemin MTA-se.
- iv. Ky Udhëzim është vazhdimi i një procesi rregullator të zhvillimit dhe perfeksionimit të sigurisë dhe zgjeron Udhëzimin e Ministrit Nr 22, date 16/10/2008 lidhur me aspektet e software-ve dhe sistemeve të MTA. Kërkesat plotësuese rregullative për siguri në aspektet "*hardware*" janë nën shqyrtim.
- v. Siguria është një karakteristikë themelore e sistemeve të MTA. Ajo ka një ndikim dominues mbi efektivitetin operativ. Sistemeve MTA, tani përfshijnë ndërveprime të rëndësishme në një mjedis më të madh dhe në integrim të vazhdueshëm, automatizimi të funksioneve operative të kryera më parë nëpërmjet procedurave manuale, rritje në tërësi, dhe përdorimi masiv dhe sistematik i programeve, kërkojnë një qasje më formale për arritjen e sigurisë.

C. OBJEKTIVI

Objektivi është ulja në nivele minimale të pranueshme e rreziqeve që lidhen me përdorimin e software-it në sistemet e MTA-se, nëpërmjet mbrojtjes dhe sigurisë për këto sisteme.

DISPOZITAT TË ZBATUESHME

1. KËRKESAT E PËRGJITHSHME PËR SIGURINË

- 1.1 Brenda kuadrit të SMS së vet, dhe si pjesë e aktiviteteve të veta për vlerësimin e rrezikut dhe zbutjen e pasojave, OSHTA duhet të përcaktojë dhe të zbatojë një Sistem Sigurimi të Sigurisë së Software-ve që merret posaçërisht me aspekte që

lidhen me software-t, duke përfshirë të gjitha ndryshimet operative *on-line* të software-ve (të tilla si *cutover/hot swapping*).

1.2 OSHTA duhet të garantojnë, si minimum, brenda Sistemit të Sigurimit të Sigurisë së Software-ve, se;

- a) kërkesat ndaj software-it përcaktojnë saktë se çfarë kërkohet nga software-i, në mënyrë që të përmbushen objektivat dhe kërkesat e sigurisë, si identifikohen dhe në dhe nga vlerësimin e rrezikut dhe procesit të zbutjes së tij;
- b) Dallueshmëria është adresuar në lidhje me të gjitha kërkesat e software-ve;
- c) zbatimi i programeve nuk përmban funksione të cilat ndikojnë negativisht mbi sigurinë;
- d) Software-t e MTA përmbushin kërkesat për një nivel të besueshmërie i cili është në përputhje me kriticitetin e software-it;
- e) Sigurinë që të gjitha Kërkesat e mësipërme të Përgjithshme të Sigurisë, janë të kënaqur, dhe argumentet për të demonstruar sigurimin e kërkuar rrjedhin në çdo kohë, nga
 - i. një version software-i i njohur dhe i ekzekutueshëm
 - ii. një gamë të njohur të të dhënave të konfigurimit, dhe
 - iii. një set i njohur i produkteve të këtij software-i dhe përshkrimet (duke përfshirë specifikimet) që janë përdorur në prodhimin e këtij versioni.

1.3 OSHTA duhet të garantojë sigurinë e nevojshme, te autoriteti i caktuar AKM , që kërkesat në nenin 1.2 më sipër janë përmbushur.

2 KËRKESA TË APLIKUESHME PËR SISTEMIN E SIGURIMIT TË SIGURISË SË SOFTWARE-ve

OSHTA duhet të sigurojë, si minimum, që Sistemi i Sigurimit të Sigurisë së Software-ve:

- 2.1 Është i dokumentuar, në veçanti si pjesë e Vlerësimin të rrezikut të përgjithshëm dhe zbutjes së tij.
- 2.2 Cakton nivelet e sigurimit të software-ve për të gjitha programet operative në MTA.
- 2.3 Përfshin sigurim për:
 - a) vlefshmërisë të kërkesave të software-ve
 - b) verifikim software,
 - c) menaxhimin i konfigurimit të software-it dhe
 - d) kërkesat e software-it për gjurmëtimin.

- 2.4 Përcakton rreptësinë mbi të cilën sigurimet janë përcaktuar. Rreptësia do të përcaktohet për secilin nivel sigurimi të software-it, dhe do të rritet kur rritet kriticiteti në përdorim i software-it . Për këtë qëllim:
- ndryshimit në rreptësinë të garancive për nivel sigurimi të software-it duhet të përfshijë përfshijnë kriteret e mëposhtme:
 - kërkohej të arrihet me pavarësi,
 - kërkohej të arrihet,
 - nuk kërkohej,
 - sigurimet përkatës për çdo nivel të sigurimit të software-ve do të japin besim të mjaftueshëm që software-t e MTA mund të veprojnë në mënyrë të tolerueshme sigurie.
- 2.5 Përdor *feed-back* prej përvojës nga përdorimet e software MTA për të konfirmuar se Sistemi i Sigurimit të Sigurisë së Software-ve dhe caktimi i niveleve të sigurimit, janë të përshtatshme. Për këtë qëllim, efektet që rezultojnë nga çdo mosfunksionim apo dështim i software-ve nga përvoja operative në MTA, do të raportohen sipas udhëzimit të ministrit Nr.19 datë 16/10/2008, dhe do të vlerësohen sipas përcaktimeve në udhëzimin e ministrit Nr.22 datë 16/10/2008
- 2.6 Ofron të njëjtin nivel të besimit, përmes çfarëdo mjeti të zgjedhur dhe rënë dakord me AKM, për evolucionin ose jo të software-ve të MTA (p.sh. COTS – software jashtë përdorimit komercial, etj) me të njëjtin nivel sigurimi të software-ve.

3. KËRKESAT TË APLIKUESHME PËR NIVELIN E SIGURIMIT TË SOFTWARE

OSHTA duhet të garantojë, si minimum, brenda Sistemit të Sigurimit të Sigurisë së Software, që:

- 3.1 Nivel i sigurimi të software-ve lidh ashpërsinë në sigurimin e software-ve me kriticitetin e software-ve të MTA duke përdorur Skemën e Klasifikimit të Rreptësisë sipas udhëzimit 22 datë 16/10/2008 së bashku me gjasat e një efekti të caktuar negativ që mund të ndodhë. Katër nivele të sigurimit të software-ve do të identifikohen, ku me siguri software-i të nivelit 1 tregohet niveli më kritik.
- 3.2 Një nivel i caktuar sigurimi të software-it do të përlllogaritet sipas efekteve më negative që një mosfunksionim ose dështim i software-it mund të shkaktojë, sipas udhëzimit 22 datë 16/10/2008. Kjo, duhet të marr parasysh rrezikun bashkangjitur me mosfunksionimin ose dështimin, dhe projektimin me/ose procedurat e mbrojtjes të identifikuar.
- 3.3 Të gjithë përbërësit e software-ve të MTA që nuk mund të jenë të pavarur nga njëri-tjetri do tu përcaktohet niveli i sigurimit të software-ve sipas nivelit më kritik nga përbërësit e varur të këtij software-i.

4. KËRKESA TË APLIKUESHME PËR VLEFSHMËRISË E SIGURIMIT TË SOFTWARE-it

OSHTA duhet të garantojnë, si minimum brenda Sistemi i Sigurimit të Sigurisë së Software-it, se kërkesat për sigurinë:

- 4.1 Specifikojnë një sjellje funksionale (nominale dhe mënyra të reduktuara) të software-ve të MTA, sipas përmbushjes në kohë kërkesave, kapacitetin, saktësinë, burimeve të përdorimit të software-ve në hardware-t përkatës, fortësinë në kryerje të veprimeve në kushte anormale funksionimi dhe tolerance mbingarkimi.
- 4.2 Janë të plotë dhe të saktë, dhe janë gjithashtu në përputhje me kërkesat për sistemin e sigurisë

5. KËRKESAT PËR VERIFIKIMIN E SIGURIMIT TË SOFTWARE-it

OSHTA duhet të sigurojë, si minimum, brenda Sistemit të Sigurimit për Sigurinë e Software-it që:

- 5.1 Mënyra e funksionimit të software-ve të MTA, përmbush në kohë, kapacitetin, saktësinë, përdorimet e software-ve në hardware-t përkatës, fortësinë në kryerjen e veprimeve në kushte anormale funksionimi dhe tolerance mbingarkimi, si dhe i bindet kërkesave për software-t.
- 5.2 Software-t e MTA janë verifikuar në mënyrë përkatëse nga analiza dhe/ose testime dhe / ose mjete ekuivalent, siç është rënë dakort për ato me AKM.
- 5.3 Verifikimi i software-ve të MTA është i saktë dhe i plotë

6. KËRKESAT PËR SIGURIMIN E MENAXHIMIT TË KONFIGURIMIT TË SOFTWARE-ve

OSHTA duhet të sigurojë, si minimum, brenda Sistemit të Sigurimit për Sigurinë e Software-it që:

- 6.1 Identifikim të konfigurimit, gjurmim dhe përcaktim statusit ekziston në mënyrë të tillë që të dhënat gjatë përdorimit të software-it mund të tregojnë që janë nën kontrollin e konfigurimit gjatë gjithë ciklit të jetës së software-it të MTA.
- 6.2 Raportimi i problemeve, ndjekja dhe veprimet korrigjuese ekzistojnë të tilla që problemet lidhur me sigurinë e software-it mund të tregohet që janë zbutur.
- 6.3 Korrigjim dhe procedura kalimi ekzistojnë të tilla që të dhënat e ciklit jetësor të software-it mund të rigjenerohen dhe dërgohen gjatë gjithë ciklit të jetës të software-it të MTA.

7. KËRKESAT PËR SIGURIMIN E GJURMËTIMIN TË SOFTWARE-ve

OSHTA duhet të sigurojë, si minimum, brenda Sistemi të Sigurimit për Sigurinë e Software-it që:

- 7.1 Çdo kërkesë e software-it është gjurmuar sipas nivelit të njëjtë projektimit dhe për të cilin plotësimi i këtyre kërkesave demonstron.
- 7.2 Çdo kërkesë e software-it, në çdo nivel të projektimit për të cilin plotësimi i këtyre kërkesave demonstron gjurmohet sipas kërkesës së sistemit.

8. APLIKIMI

- 8.1 Kjo kërkesë rregullatore e sigurisë duhet të zbatohet nga OSHTA civil dhe ushtarak të cilët kanë përgjegjësinë për menaxhimin e sigurisë të sistemeve MTA në tokë, si dhe shërbimeve të tjera mbështetëse në tokë (përfshi KNS) që ata kanë nën kontroll.
- 8.2 Sistemit i sigurimit të sigurisë të software tashmë ekzistues për sistemet e MTA nën kontroll të drejtpërdrejtë menaxhimi nga organizata MTA ushtarake mund të pranohet, me kusht që t'i përmbahet dispozitave të detyrueshme të këtij Udhëzimi të Ministrit të MPPT.
- 8.3 Dispozitat e detyrueshme të këtij Udhëzimi të Ministrit do të miratohen si kërkesat kombëtare minimale rregullatore të sigurisë .

9. PËRKUFIZIMET

Termet dhe përkufizimet e përdorura janë listuara në Shtojcën A

Ky udhëzim hyn në fuqi menjëherë dhe botohet në Fletoren Zyrtare.